

Bölcséséget kimuttad, midőn magadnak és seregednek *temetőt* szemeltél ki táborhelyül.“

E sértő szavakra düh futotta el Rogendorffot; vas buzogánnyal fenyegette a barátot és kétszeres erővel törette a falakat. A golyók folytonosan hullottak Budára; veszedelmes volt, csak percze is az utcákra kilépni. Perényi Péter és Lippa a magyarok és csehekkel a szombatkapu felől készültek támadásra; Rogendorff minden erejét a zsidókapu szomszédsága ellen fordította. Jun. 1-én a falak itt nagyrészen halomra voltak löve, és száz lépésnyi széles rés kinálkozott rohamra. Nem messze a szombatkaputól a belül összehordott földhányások sulya alatt a falak nagy része összeomlott; a felszálló por az egész vidéket elhomályosította. A budaiak bátorsága hanyatlani kezdett, mert lehetetlennek látszott a győzelem ott, hol a véletlen is az ellenséggel szövődött. Szerencsére azonban már este felé volt. Rogendorff habozott; katonái nem bírtak a spanyolok, francziák és magyarok rohanó bátorságával, melly a lelkesedés pillanatában akadályokat nem ismer. Előkészületek látszottak szükségeseknek a rohamra és az előkészületek alatt beállott az éj.

Éji harcztól irtózott az ő katonája; Rogendorff tehát más napra halasztá a rohamot. A sereg nyugottan alunni mert; csak a létrákat vitték titkon a romok alá, hogy reggel mindjárt kéznél legyenek.

Budán ezalatt férfiak, nők, gyermekek a falakra siettek. Utissenics tüzelt, lelkesített. Egész éjen át szakadatlanul folyt a munka. Emberfeletti erőködés után hajnalban új fal állott készen a réginek omladékain.

Reggel, szombaton, június 2-án megkezdődött a roham. Az ágyuk minden oldalról megszólamlottak; dörgésük olyan volt, mintha az ég szakadna le. Az ostromlók nem találták létráikat, mellyeket a magyarok az éjjel megláttak és fölszedtek volt. Ennek dacára csatarendben, ember ember mellett, a hegyoldalon föl, a romokon át a résre rohantak. A falak alatt török voltak elhelyezve; a falakról forró kén, puska porral és kénnel meghintett dorongok hullottak a rohanókra. — A németek dühös tusában föltörtek a falakra. Fotisch Otto, a pesti várnagy, szent János templomával (a mai német színház) szemben egy roskadt házba nyomult; katonái egymás vállán utána, és zászlóikat a romokra tűzték. E látvány nem csüggeszté, inkább fokozta a magyarok lelkesedését s dühét. Utissenics zöld dolmányban, pánczélosan, sisakkal föl és alá sietett a falakon. Hol a veszély legnagyobb volt, ott buzdított, ott harcolt első sorban. Az elfáradó férfiakat a nők, gyermekek példája tüzelte, kik köveket hordottak, hajigáltak a harcoló landsknechtekre. Fotisch nem bírta megtartani állását Utissenics ellenében. Az ostromlók újra föltörtek; mindenünnen omló golyózápor ismét lesöpörte őket a falakról. Három órai kéztusa után hátrálni kezdtek; a visszavonulás rendetlenül és a budaiak heves tüzelése között történt. Minél inkább távoztak a falaktól, annál szabadabban csaptak le a golyók soraik közé, és megtizedelték, végre vad futásba zavarták azokat. 800 vitéz hevert a romok között, vagy vánszorgott, vitetett sebesülten a táborba meghalvai.

Ugyan az időben az ország-erősségnél, a zsidó-utcánál, Perényi és a naszádosok kevesebb hévvel, kevesebb veszteséggel, hasonló vereséggel intéztek rohamot. Petrovics Péter és Batthyány Orbán itt Utissenics méltó társainak mutatkoztak, a császári naszádosok vezére, Zárai Jeromos, halálosan megsebesült.

A diadal után Utissenics a vár minden templomában „Te Deum laudamus“-t énekeltetett, a budai polgárok mondhatlan önérettel zengék a háladalt. A milly mértékben nőtt bátorságuk, azonképen csüggedtek az ostromlók, kik naponkint hallák veszteségeket Buda falairól éles gunynyal emlegetni. Rogendorff nem mert egyelőre új rohamot megkísérteni. Vezéreinek tanácsára aknák által törekedett célt érni, melly munkára tiroli és cseh katonáit, mint ügyes bányászokat használta. Utissenics hirt vőn a földalatti munkálatokról. Erdélyi bányászai (Királyné-patakjáról) ellenaknát ástak, és a németek munkálatait tüzzel vassal megsemmisítették. A földalatti harccsal karöltve a budaiak kirohantak, és nagy kárt okoztak az ellenségben. (Jun. 9.)

A szoros megszállás dacára időnkint török levelek érkeztek a várba, mellyekből Utissenics és társai, bár tolmács hiányában érthetlenség volt azok, kedvező híreket olvasgattak ki. E hírek fokozták a várbeliek kitartását: rémülettel tölték a királynét. Kiizent

a budai tanács két tagjának, Bácsi Ferencz és Siry Imrének, kik titkon tudakozódní jöttek, mihez tartás magukat: adjátok át a várat Ferdinándnak; szerződjetek vele, nehogy pogány kézre kerüljünk; mert nyilván értem, hogy az urak Budát a szultánnak akarják átadni.“

E válaszra a budai tanács ismét két férfit küldött a királynéhoz, kérdeznék meg, mi lesz sorsa az uraknak, és kell-e érettük könyörögni Rogendorfnál?

Izabella engesztelhetetlen volt azok irányában, kiket zsarnokainak tekintett. „Nem kell, mondá ő, mert mindnyájan árulók, kik engemet és fiamat veletek együtt a töröknek eladtak.“

E határozott nyilatkozatra a beteg Turkovics Miklós, Palezán Pétert és a hű tanácsosokat házába hívatta, mert Utissenicsnek a tanácsban sem hiányzottak kémei. Itt elhatározzák, hogy kiküldenek valakit Rogendorffhoz, megalkudni vele a pontok felett, melly alatt Budát Ferdinándnak átadják. A vállalatra kiszemelt férfi, Bornemisza Gergely, baj nélkül elért a tábornokhoz, és átadta neki a budai tanács föltételeit. A pontokat jogos bizalmatlanság irta; ígérje meg Rogendorff, követelték a budaiak, maga és ura nevében, hogy Magyarország jogai sértetlen maradnak, s a magyar várakba és jövedelmekbe külföldi tisztviselőket nem helyeznek. Ígérje meg, hogy Izabella a Szapolyai család minden javát fogyatkozás nélkül megkapja. Maradjon büntetlen mindenki, ha ellen nem szegül.

Rogendorff a várba csak magyarokat küldjön, és pedig 700 lovast és gyalogot, részben puskást, részben lándsást; mert a vereség által még inkább földühült katonái vérbe, lángba borítanak a várost és nyelvük, ruházatuk által igen könnyen időnek előtte elárulhatnák magukat. A magyar urak: Perényi Péter, Révay Ferencz, Bebek Ferencz, Nyáry Ferencz és Serédy Gáspár, mind hit szerint fogadják, hogy a benyomuló csapatnál ott lesznek, és ha a németek később dulni akarnának, azt ne hagyják.

A magyar urak lelkesülten fogadták az ajánlatot, főképen Révay. Ferdinánd már az ostrom elején megbizta volt őt, érintkezzék a budai polgárokkal, és nyerve meg őket ígéretekkel, okkal-móddal. Sikerült is neki némi összeköttetésekre szert tenni, jelesen Bornemisza Tamással, ki Utissenicsnek személyes ellensége volt, de nem a kívánt eredménnyel.

Rogendorffnak is tetszett az ajánlat, de nem a föltételek. Gyánakodó természete nem akarta a magyaroknak engedni a győzelem dicsőségét; mindazáltal a szerződést ura nevében aláírta, Révay fiát, Mihályt pedig, az apa hűségének zálogául magához vette. A budai tanács azonnal tudósítá Izabellát a sükeréről. A szabadulás reménye édes örömmel tölté el a királynét.

(Folytatás következik.)

Radványi gyár.

(Zemplénmegyében.)

Ha a vándor Kassáról jöve, a lapály három „falvát“ (Buzafalva, Csontosfalva, Bernátfalva) és a bérce négy „házát“ (Hollóháza, Mikeháza, Filkeháza, Pálháza) elhagyta, balra, hol a szoros völgy Ujhely felé megnyílik: szemeit akaratlan magára vonja egy csoport épület, mellynek sudár, magas, folyton füstölő téglakémenye és párát lehelő csövei, működő gőzgépet gyaníttatnak.

Miután az efféle dolog ipargyér hazánkban ritka tünemény, hivatlanul is, a telep felé irányozám lépteimet, s kötelezettnék érzem magamat a nagy közönségnek bemutatni ezen, már kezdeményében nagyszerű készületet.

Gróf Károlyi Eduárd radványi uradalma, Radványi helységében, a füzéri vár aljában, 1857. évben, egy valóságos királyi palotának alapjait tette le, Ybl pesti építész terve szerint, melly nagyszerű épület már is fedél alá emelkedett.

Faluhelyt nem kedvtöltés építkezni, mint nagy városokban, hol minden anyag- és kézműves-kéznel van. Itt egy külön ipartelepelt kellett létrehozni, hogy a palotához szükségelt ács, kovács, lakatos, asztalos s egyéb munkák a helyszínen készíthessenek. Ez volt a radványi gyár eredete, mellynek megszilárdítását, bővítését és vezetését a szemes és tevékeny gróf egy angol gépész-mérnökre bizta Dornig William személyében, ki azelőtt sokáig dolgozott volt Svajcz-, Szász- és Morvában, hazánkban pedig gr. Andrássy György dernői vasgyára és a n.-sárosi malmalomban jeles műveket állított fel, s legközelebb Miskolczon egy egyszerű gépgyárt alapított, melly jelenen fia által vezéreltetik.

De lássuk, mit mindent teremtett itt a nemes gróf hazafiúi büszkesége és Dornig gyakorlati észszerűsége ezen arasznyi időközben?

Egy angol, 16 lóerejű gőzgép, transmissiók segédelmével, a következő gépeket és műveket hozza szükség szerint mozgásba, ugymint:

- a) Három pár francia *malomkővet* *), minden műmellékletével s két pár belföldi követ, ugynevezett paraszt-örlésre.
 b) Egy hidraulikus *olajsajtót*.
 c) Egy nagyszerű mozgó angol *csép- és tisztázó-gépet*.
 d) Két tányéros (circular-) deszka és *gerenda-fűrész* és egy ujdunuj találmányu *szalagfűrész* (Bandsäge).
 e) Egy *fagyalu-gépet*.
 f) A lakatos-műhely *esztergáit*.
 g) Négy *kovácstüzet*.
 h) Egy, napjában két mázsát kiállító, *olajfesték-dörzsgépet*.
 i) Egy a gőzgépet vízzel ellátó *szivattyút*.

Részint megkezdvük, részint tervezvük még :

- k) Egy *vas- és ércöntöde*, furógépczettel.
 l) *Kerékgyártó- és*
 m) *Butor-asztalos-műhely*.

Egy külön helyt felállított kisebb gőzgép pedig szolgál :

- n) Egy *cseréptéglá- és*
 o) *Egy kemenczgyárnak*, hol tűzálló porcellán-anyagból izletesen és czélozerüen képzett olcsó *fűtőkemenczék* s jó sárga agyagból, nyomó gépek segedelmével, jeles *tégla és cserép, alagcsövek* (Drainröhren) és építkezési *diszitmények* formáltatnak.

Valóban hosszú sor látnivaló a hazai ipar érdekében !

S a mi legörvendetesebb : hogy a nemes gróf szándéka, ezen, eredetileg csak önszükségeinek fedezésére számított gyárat, minthogy olly jeles művezetőre talált (a palota-építés és felszerelés már vége felé járván), meghagyni, és a gépszükséglő gazdának és iparosnak megnyitni, hol az ekétől egész a gőzgépig fedezhesse szükségleteit, *jótállás mellett*, olcsón és szilárdul elállítván amazokat, sőt elvállalván gyárak és ipartelepek felállítását, felszerelését és elrendezését is. — Áldás legyen az illy kezdeményeken !

Már most is elfogad a radványi gyár kijavításokat és kisebbszerű megrendeléseket, mik iránt értekezhetni Dörning William gépészmérnök urral, S.-A.-Ujhelyen által. **)

Állatok arczképcsarnoka.

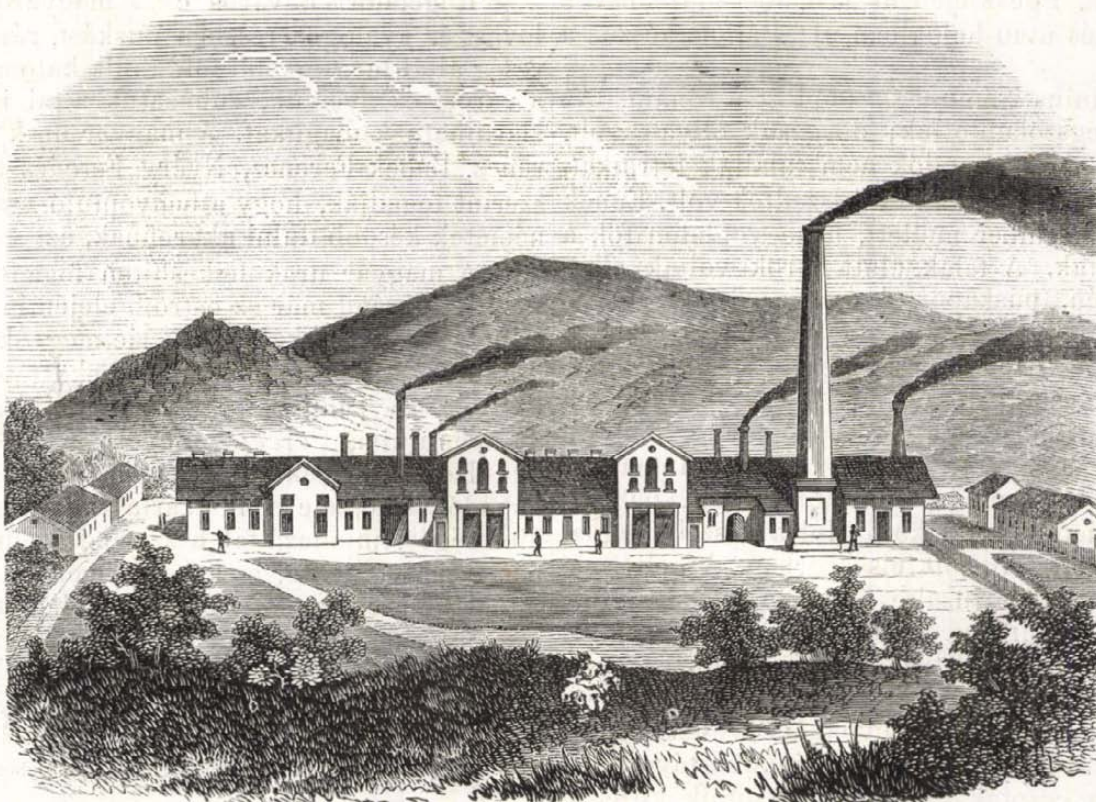
Egy különös arczképcsarnokot tárunk olvasóink elé, melly a természetrajz barátaira nézve nem lesz értéktelen s érdekes összehasonlításokra nyit alkalmat. A rajzban sikerült az összeállítás, úgy hogy bár a logkülönfélébb alakokat tünteti fel, ezek az elhelyezés által mégis kellemes öszhangot mutatnak.

Szükségesnek látjuk, a csarnok tagjait rövid magyarázattal bemutatni :

1. *A virgímiai őz*; egyike a legszebb emlősöknek, agancsa nem sok ágboggal bir. 2. *A pézsmadisznó* (Bisamschwein), a meleg tartományokban van otthon, s fajtától az által válik ki, hogy ollyszerű illattal bir, mint a pézsmányok (Moschusthiere). 3. *A füles bagoly* (Strix bubo, der Uhu), homlokát két tollpamat disziti, mellyeket kénye szerint mozgathat, s e tollpamatok miatt van olly alakja, mintha fülekkel birna; rideg magányban él, nappal a sziklahasadékokba s sűrű bozótba huzódik, éjjel pedig a madarakra s emlősökre vadász. Néha két lábánál is hosszabb s megtámadja a nyulat, sőt a fiatal őzet is. 4. *A hiuz* (Felis lynx, der Lux) egész Európában, de kivált Svéd-

*) Franciaország La-Ferté megyéje ekkor az egész világot kizárólag látta el nemes lisztörlo-kövekkel, másutt hasonló anyag sehohsem levén feltalálható Hazánknak volt fenntartva a versenyzés e téren, minthogy három év előtt a vulkanistikus képezetű Hegyaljában, Hasslinsky Frigyes eperjesi tanár és ismert geolog által, szakértők itéleteszerint és kísérletek nyomán, nem csak a francziákéhoz hasonló, hanem ezekkel egyrangú, sőt részben jobb kövek fedeztettek fel, s ezen alapon egy francia malomkő-gyár lépett életbe Eperjesen Thór Lajos czime alatt. Ennek előkészületei már is bevégezvük, és a gyártás ez idén meg is kezdetett, ámbár a vállalkozók még semmit sem tettek közzé. A gyár vezetője egy svajczi szakember, kinek jó tulajdonaihoz az is tartozik, hogy kizárólag a helybeni ügyes magyar lakosokat tanítja be a különféle munkákra. A vállalkozók végeztélja : nem csak a francia köveket kiszorítani a birodalom malmalaiból, hanem malomköveik jóságát és olcsóbságánál fogva, a külföldön is megmérközhetni amazokkal.

**) Károlyi Eduárd gróf ezen nagyra növekedhető vállalati telepjenek megismertetését egy utazó barátunk szivességének köszönjük. Radvány és a kástély Abaujmegyében fekszik, bár a gyár már Zemplénben van. Szerk.

Radványi gyár.

Orosz- és Lengyelországban honos, nálunk a Kárpát lenyuló sivatagján s Erdélyben is fordul elő. Egészen macska természetű, szeme olly éles, hogy róla a jó szemeket hiuzszemeknek nevezik. Háromszög alaku fülei s ezeken kis szörpamacs különösen jellemzik. Szörméjét, melly télen szürke, karman-tyunak dolgozzák föl. Ragadozó állat, leginkább éjjel vadász a nyulra, fajdra, juhra stb. 5. *A gödény* (Pelicanus onocrotalus, der Pelikan) alsó állkapcsán egy terjedelmes s ki- és bevonható nagy hártya van, melly terjedelmes begyzacs-kót képez; valódi hazája a forró földöv, de a Tisza-mocsáiraiban is előfordul. Begyzacs-kójában vizet s halat hord s abból eteti kicsinyeit s innét eredt azon mese, hogy a gödény mellét felhasítja s saját vérével táplálja fiait. A pesti muzeumban igen szép példányok láthatók kitömve.

6. *A daru* (Grus cinerea, der Kranich) vándormadár, tavasszal északnak, ősszel délnek utazik mindig csapatban, melly V betűt képez, s mellynek csucsa elől van. Könnyen megszelidül s különféle bohóságot betanul. 7. *A közönséges ráró vagy halászsas* (Sterna, gemeiner Seeadler) és 17. *a fejerfejú ráró vagy halászsas* (weisköpfiger Seeadler) nagy tavak s vizek körül él s szüntelen azok felett lebeg, hogy a magukat fölvető vagy magasan fentuszó halakat felkapkodja.

8. *A farkas* (canis lupus, der Wolf) Angliát kivéve, hol már régtől kiirtották, egész Európában honos. Igen ismeretes; 16 évig él; gyakran a kutyával párizik; a nőstény 3—9 kölyket vet. 9. *A grifmadár* (kondorkeselyű, Vultur gryphus, der Kontur) a ragadozó madarak legnagyobbika, feje és nyaka csupasz, a csőre tövén taraj van, kiterjesztett szárnya 10—14 lábnyi. Amerika legmagasb bércein tanyázik, s a juhot, borjut, sőt mint mondják, a gyermeket is elragadja. 22. *A szakátas keselyű* (Vultur barbatus, Bartgeier) Európa legnagyobb ragadozó madara. 23. *Az ölyveselyű* (Gänsegeier).

10. *Leopárd* (Felis Leopardus, der Leopard) egyedül Afrikában él, csak hogy kisebb, de különben majdnem ollyan, mint a *párducz* (Felis pardus, der Panther). 20. *A fekete párducz* (schwarzer Panther), egész Afrikában, Ázsia melegebb részein s az indiai szigeteken otthonos. Természete egészen egyez a tigrisével. A leopárd és párducz-bőrt kaczagányul viselték buzogányos őseink.

11. *A kétpupu teve* (Camelus bactrianus, das Trampelhier, zweihöckeriges Kameel) Közép-Ázsiában tenyészik, az *egyypupu* (Dromedarus, Dromedar) Araborszában és Afrikában. A teve a meleg tartományi sivatagokon az utazóra nézve valódi kincs; nélküle a pusztaságok teljesen járhatlanak volnának. Csekély eledellel beéri, nagy terhet elbir, 24 óra alatt 16—24 mfdet halad, a

szomjat sokáig eltüri; husa, teje eledelül szolgál, szöréből szövötteket készítenek.

12. *A sakálfarkas* (Canis aureus, der Goldwolf, Schakal) nagyon hasonlít a farkashoz; de még inkább a kutyához; felette torkos, büze undorító, nappal, hüsel, éjjel minden élőlényt dühösen megtámad s jha éhes, borzasztóan üvölt; Ázsiában, Afrikában, s Európában Görögországban s Dalmatiában is lakik. 13. *A bubos tulok* (Zebu) Keletindióban azt a szolgálatot teszi, mint nálunk a szarvasmarha; az ökörtől leginkább csak az által különbözik, hogy elől a marján magas pup van. 14. *A bivaly* (Bos bubalus, der Büffel) Indiából ered.

15. *Az ugrány* (Halmaturus, das Känguruh), Ausztráliában a legnagyobb állat; Európában is találtatik; első lábai olly rövidek, hogy csak alig járhat négy lábon, de aztán annál nagyobbakat ugrik hosszú hátulsó lábain. 16. *A farkagom* (közönséges majom, Inuus ecaudatus, der gemeine Affe), Barbariából ered, könnyen megszelidül. 21. *A barna karnyu majom* (Hylobates agilis, der Wauwau), ha többed magával van, rémitően kiáltoz : *vúvú!* azért Sumatra lakói Vúvú-nak nevezték el. Hihetlen ügyességgel mászik a fára s ugrik egyikről a másikra.

18. *A dämvad* (Cervus dama, der Damhirsch), Európa minden tartományában találtatik. 19. *A morga* (Marmota, das Murmelthier), a legmagasb havasi legelőkön, nálunk a Kárpát és Erdély havasain tanyázik; télen alszik.

24. *A szürke gem* (Ardea cinerea, der graue Reiher, Fischreiher), egész Európában közönséges, igen sok halat kipusztit. 25. *Ezüst-fácsán* (Silberfasan). 26. *A vadmacska* (Felis catus, wilde Katze) a házimacska ősapja; egész Európa erdeiben találtatik, honunkban sem ritka. 27. *A szalagás* (Ca-